

On İkinci Kalkınma Planının Kentsel Direnç Yaklaşımı Üzerine Bir İnceleme

Muhammed Yunus Bilgili¹

Özet

Ekonomik ve toplumsal ilerlemenin en önemli unsurlarından biri olan kentler, kronik (işsizlik, güvenlik, iklim değişikliği, barınma ve çevre kirlilikleri vb.) ve akut (örneğin; deprem, sel, yangın ve sanayi kazaları) şokların baskısı altındadır. Kentsel sistemler üzerinde büyük hasarlar yaratabilen şoklara karşı yanıt verme, uyum sağlama, fonksiyonlarını ve büyümeyi devam ettirebilmeye yönelik ihtiyaç kentlerin dirençli kılınmasını gerektirmektedir. Kentsel dirençliliğin sağlanabilmesi adına günümüzde birçok devlet kentleşme politikalarına direnç konusunu dâhil etmeye başlamıştır. Türkiye kentsel şokların etkilerini azaltabilmek için kentleşme politikasına direnç unsurunu entegre etme çabası içindedir. Türkiye'nin kentleşme politikalarına yön veren temel metinler arasında yer alan kalkınma planlarında da direnç konusu işlenen temel konulardan biridir. Bu çalışmanın amacı, 2024-2028 dönemi kapsayan On İkinci Kalkınma Planının kentsel direnç yaklaşımını açıklamaktır. Doküman analizi tekniğine dayandırılan bu çalışmada, söz konusu kalkınma planının afetler ve iklim değişikliği etkilerine karşı direnç noktalarına odaklandığı, tüm sektörleri ve paydaşları kapsayan, çok boyutlu ve bütüncül bir bakış açısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

1. Giriş

Nüfusun ve ekonomik etkinliklerin kentsel mekânlarda yoğunlaşmasını ifade eden kentleşme süreci, iktisadi, demografik, kültürel, sosyal, siyasal ve yönetsel alanlarda köklü değişikliklerin yaşanmasına yol açarak toplumsal gelişmeyi sağlayan en önemli olgulardan biridir (Turok vd., 2023; Ertürk & Sam, 2016). Sanayi devrimi ve sonrasındaki süreçte, ulaşım teknolojilerinin de gelişmesiyle birlikte, sosyal ve ekonomik imkânlardan yararlanmak isteyen birey ve firmalar, kentsel yerleşimlere doğru göç etmeye başlamıştır

1 Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, mybilgili@ktu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6062-8858>

(Khan, 2023; Kılınçaslan, 2010; Borghet & Barbera, 2023). Kentlere yönelen yoğun, hızlı ve plansız göç hareketi, işsizlik, güvenlik, çevre kirliliği, doğal kaynakların tükenmesi, barınma, yaşam kalitesi, trafik, ulaşım, su, gıda ve altyapı yetersizliği gibi birçok sorunun yaşanmasına yol açmıştır (Tang vd., 2023; Deb & Sultana, 2024; Sobhaninia vd., 2024; Jiao vd., 2023; Büyüközkan vd., 2022). Ayrıca deprem, sel, taşkın, heyelan, fırtına, kasırga, tsunami ve yangın gibi afetler hızla büyüyen kentleri daha kırılgan bir niteliğe büründürmektedir (Anelli vd., 2022; Rus vd., 2018; Harrison & Williams, 2016).

Son yıllarda, doğal afetlerin sıklığında ve şiddetinde yaşanan artışlar, altyapı ve ekonomi sistemlerine ve toplumsal unsurlara önemli ölçüde zarar vermiş ve sıklıkla can kayıplarına neden olmuştur (Abraham vd., 2024; Krichen vd., 2024). Örneğin 2005 yılında Katrina Kasırgasının etkisiyle New Orleans bölgesinin %80'i sular altında kalmış, 1.500'den fazla kişi ölmüş, 1,5 milyon kişi evsiz kalmış ve ekonomik kayıpların 75-100 milyar dolar seviyesinde olduğu tahmin edilmiştir (Jiao vd., 2023). Doğal afetlere ek olarak, iklim değişikliği, sürdürülebilirlik, doğal kaynakların tükenmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması, salgın hastalıklar, işsizlik, barınma ve güvenlik gibi kritik sorun alanları da kentler üzerinde negatif etkiler yaratabilmektedir (Masnavi vd., 2019; Deb & Sultana, 2024; Büyüközkan vd., 2022). Nüfusun ve ekonomik etkinliklerin büyük bir bölümünün kentlerde bulunduğu dikkate alındığında, kentleşmenin yol açtığı çeşitli kırılganlık kaynaklarının azaltılmasının beşeri ve fiziksel sermayenin korunması anlamına geleceği ifade edilmelidir.

Kentlerin, bölgelerin ve ülkelerin kalkınmasında kritik bir önem taşıyan kentleşme olgusu, beşeri ve ekonomik etkinlikler ile doğal kaynak tüketimini yoğunlaştırmaktadır (Ribeiro & Gonçalves, 2019). Söz konusu yoğunlaşma, kentleri doğal ve/veya insan kaynaklı afetlere/risklere/şoklara karşı dayanıksız/savunmasız bırakabilmektedir (Shi vd., 2023). Bir başka deyişle, kentleşme oranındaki artışın yarattığı aşırı kaynak tüketimi, yetersiz altyapı, düzensiz planlama ve verimsiz hizmet sunumu, sosyal ve ekonomik yaşam/yerleşim alanlarını simgeleyen kentleri, akut (deprem, tsunami vb.) ve/veya kronik (işsizlik, güvenlik, çevre sorunları vb.) şoklara açık hale getirmektedir (Büyüközkan vd., 2022). Maruz kalınan şoklar karşısında kentsel fonksiyonların devam ettirilebilmesine yönelik ihtiyaç, kentlerin direnç yeteneğini tartışmaya açmaktadır.

Kentsel dirençliliğin sağlanmasına yönelik ihtiyaç, konuya hem politika yapımcıların hem de bilim dünyasının ilgi duymasına yol açmıştır. Büyüközkan vd. (2022), kentsel direnç literatürünü incelemeye yönelik

yaptıkları araştırmada, 2003-2020 yılları arasında kentsel dirençlilik ile ilgili yayın sayısının yaklaşık 5 kat arttığını ortaya koymuşlardır. Bu artışın en önemli nedenlerinden biri, iklim değişikliğinin kentler üzerinde yarattığı ve yaratacağı etkilerin incelenmesine yönelik çabalarıdır. Deb & Sultana (2024), iklim değişikliği ve kentsel direnç üzerine yaptıkları araştırmada, 2007 yılında sayısı 2 olan yayın miktarının 2023'te 91'e yükseldiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca kentsel direnç alanında yapılan araştırmaların en sık ilişkilendirildiği sorun alanları ise, "iklim değişikliği", "yeşil altyapı", "kentsel kırılğanlıklar", uyum stratejileri", kentsel yönetim", "afet risk azaltımı", "kentsel planlama", "akıllı kentler" ve "kentsel sürdürülebilirlik" şeklindedir (Büyüközkan vd., 2022; Deb & Sultana, 2024).

Akut veya kronik, doğal ya da insan kaynaklı şoklar/afetler karşısında kentsel sistemlerin korunmasına yönelik ihtiyaç doğrultusunda, Türkiye de dâhil birçok devlet kentsel direnç stratejisi geliştirmeye çalışmaktadır. Coğrafi, fiziksel, sosyal, ekonomik ve doğal özellikleri nedeniyle Türkiye, başta depremler olmak üzere, heyelan, orman yangınları, kuraklık, çığ ve sel gibi şoklara sıkça maruz kalmaktadır (Özmen & Özden, 2013; Altun, 2018; Çamaş & Turan, 2023). Oran (2022), inform risk endeksine göre Türkiye ve komşularının incelenmesini konu edinen çalışmasında, Türkiye'nin "çok yüksek riskli" statüde yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli depremler, Türkiye tarihinin en büyük afetlerinden birini yaşanmasına neden olmuştur. 11 ili ve yaklaşık 14 milyon insanı doğrudan etkileyen bu afet, ulaşım, sanayi, sağlık, eğitim, sulama ve sosyal donatı alanları gibi kentsel unsurlar/hizmetler üzerinde ciddi zararlara/kesintilere sebebiyet vermiş ve 50.000'den fazla insan hayatını kaybetmiştir (Çamaş & Turan, 2023). T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023a) tarafından açıklanan raporda, depremlerin Türkiye ekonomisine maliyeti ise 2 trilyon Türk Lirası (103,6 milyar dolar) olarak açıklanmıştır. Sunulan örnekler göstermektedir ki, Türkiye çeşitli risklere maruz kalma ihtimali yüksek olan bir ülkedir. Bu bağlamda, Türkiye'de kentleşme politikalarında dirençlilik stratejisine ağırlık verilmesinin bir zorunluluk olduğu belirtilmelidir.

Türkiye'de kentleşme politikalarına yön veren temel metinlerden biri kalkınma planlarıdır. Dolayısıyla söz konusu planlarda kentsel dirençlilik konusunun nasıl ele alındığını incelemek ve birtakım sonuçlara ulaşarak politikaların değerlendirmesini yapmak önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planının kentsel direnç yaklaşımını ortaya koymaktır. Doküman analizi tekniğine dayandırılan bu çalışmada, On İkinci Kalkınma Planında kentsel direnç konusu nasıl ele alınmıştır sorusuna cevap aranmıştır. Yapılan incelemede, kentsel dirençliliğin

çok boyutlu, tüm paydaşları ve sektörleri içeren bütüncül bir yaklaşımı yansıttığı sonucuna ulaşmıştır.

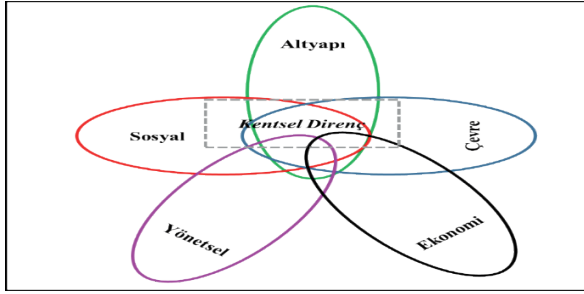
2. Kavramsal Çerçeve: Kentsel Direnç

Genel bir ifadeyle kentsel direnç, bir sistemin içerden ya da dışardan gelen şoklara karşı ayarlama, öğrenme ve uyarılma yoluyla orijinal işlevlerini hızla geri kazanma ve ilerleme kapasitesini ifade etmektedir (Tang vd., 2023). Farklı bir söylemle, kentsel direnç, kronik ya da akut, içsel veya dışsal şoklara dayanma, afetlere karşı kırılganlığı azaltma, teknolojik yenilikleri ve sürdürülebilir altyapıyı teşvik etmenin yanında, sosyal ve siyasal kurumların güçlendirilmesidir (Deb & Sultana, 2024). Kentsel alanlardaki gelişim süreçleri dikkate alındığında, kentsel dirençlilik konusunun da dinamik bir düşünce biçimi olarak kabul edilmesinin daha gerçekçi bir bakış açısını yansıtacağını söylemek mümkündür. Bu bağlamda kentsel direnç, birbirine bağlı altyapı ve sistemlerin (ekonomik, sosyal ve ekolojik vd.) potansiyel aksamaları dikkate alarak afetlerden hızlı bir şekilde kurtulmasına yardımcı olacak süreçler bütünüdür (Kapucu vd., 2024). Meerow vd. (2016), yaptıkları araştırmada, çeşitli disiplinleri içeren ve paydaşlar tarafından benimsenebilecek esnek bir kentsel direnç tanımına ulaşmışlardır. Bu tanım, bir kentsel sistemin ve onu oluşturan tüm sosyo-ekolojik ve sosyo-teknik ağların zamansal ve mekânsal ölçeklerdeki bozulma/aksama karşısında istenen/beklenen fonksiyonları sürdürme veya eski haline hızla dönme, değişime uyum sağlama ve mevcut ya da gelecekte uyum kapasitesini sınırlayan sistemleri hızla dönüştürme yeteneği şeklinde yapılmıştır. Kentlerin sadece fiziksel bileşenleri değil, sosyal, ekonomik, ekolojik, siyasal, ideolojik, kültürel ve demografik unsurları da kapsayan yapıları (Cansever & Cansever, 2023) dikkate alındığında, dirençliliğin kapsamı geniş bir bakış açısıyla kurgulanmalıdır. Dolayısıyla kentsel direnci sadece fiziksel kentsel unsurlar üzerinden tanımlamanın eksik bir yöntem olacağı belirtilmelidir. Nitekim Glaeser (2022), ekonomik ve siyasal şokların kentlerin geleceğini kökten değiştirebileceğini, fakat fiziksel çevreyi tahrip eden (örneğin yangınlar) ya da beşeri sermayeye zarar veren salgın gibi durumlara karşı dayanıklılığın daha kolay sağlanabileceğini savunmaktadır. Konuya bu perspektiften yaklaşıldığında, kentsel direnç, bir toplumun doğal veya insan kaynaklı afetlere, ekonomik ve siyasal krizlere, demografik değişikliklere, salgınlara ve çevresel kirliliklere hazırlıklı olma, yanıt verme ve uyum sağlama kapasitesini vurgulamaktadır (Tuğaç, 2019). Kentsel dirençle ilgili sunulan tanımlar bir bütün olarak ele alındığında, kavramın kentsel sistemleri tehdit eden risklere karşı *hazırlıklı olma, yanıt verme ve uyum sağlama* noktalarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Kentsel dirençliliğin sağlanması noktasında *özel* ve *genel* dirençlilik konusunda çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Özel dirençlilik; belirli bir riske karşı direnç geliştirmeye yönelik planlamaların yapılması ve somut eylemlerde bulunulmasını vurgulamaktadır. Genel dirençlilik ise, kentsel sistemlerin bir bütün olarak belirsizliklere, potansiyel risk ve şoklara yanıt verme kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Masnavi vd., 2019; Sobhaninia vd., 2024). Özel dirençlilik kentsel dirençlilik konusuna mikro ve kısa vadeli; genel dirençlilik de makro ve uzun vadeli açılardan bakılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Yukarıda yer verilen açıklamalardan görülebileceği üzere, kentsel dirençlilik mühendislikten ekonomiye, yönetimden sosyolojiye, planlamadan sağlığa kadar çok geniş bir bakış açısını kapsayan disiplinler arası bir alanda eylemde bulunmayı gerektirmektedir. Kentsel dirençliliğe sadece kentsel sistemlerin eski durumuna hızla dönme kapasitesini yansıtan statik ya da mühendislik anlayışını içeren görüşler ekseninde değil, aynı zamanda, karmaşık ağları barındıran sistemsel bir mekân olan kentlerin sosyo-ekolojik dayanıklılığını ön plana çıkaran ve herhangi bir şokla karşılaşılıp karşılaşılmamasından bağımsız bir biçimde değişime ayak uydurmayı ön planda tutan dinamik bakış açılarıyla da yaklaşılması önem taşımaktadır (Datola, 2023; Ersavaş Kavanoz, 2020). Bu çerçevede, geleneksel risk yönetim biçimlerinden farklı olarak direnç stratejisi, önleyici uygulamaları, kendi kendine öğrenmeyi ve kentsel sistemlerdeki bozulmalara karşı dayanıklılığı entegre eden bütüncül bir sistemin tasarlanmasını önermektedir (Zhang vd., 2024).

Günümüz kentleri, ekonomik, sosyal, ekolojik, altyapı, ulaşım, enerji, kültürel, siyasal, demografik ve daha birçok bileşeni barındıran sistemler bütünü olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla kentsel direnç sağlanmasına yönelik çabaların başarıya ulaşması, kentte var olan bütün sistemleri ve bileşenlerini içermesine bağlıdır. Kentsel sistemler ya da boyutlar olarak nitelenebilecek bu unsurların doğru bir şekilde belirlenmesi, direnç politikalarının başarıya ulaşmasında kilit bir öneme sahiptir. Kentleri birbirine bağlı sistemler bütünü olarak gören anlayış doğrultusunda, direnç boyutları genellikle; “altyapı/fiziksel”, “afetler”, “ekoloji/çevre”, “sosyal/kültürel ve demografik”, “ekonomik/iktisadi”, “yönetsel/kurumsal/ıdari/yönetişim” ve “enerji” şeklinde ortaya koyulmaktadır (Zhang & Wang, 2023; Meerow & Newell, 2019; Wu vd., 2024; Datola, 2023; Meerow vd., 2016; Sezgin Hatipoğlu & Ersavaş Kavanoz, 2024; Shi vd., 2023; Ribeiro & Gonçalves, 2019; Ostadtaghizadeh vd., 2015). Şekil 1’de kentsel direnç boyutları ve bu boyutlar arasındaki ilişki sunulmuştur.

Şekil 1. Kentsel Direnç Boyutları

Kaynak: Sezgin Hatipoğlu & Ersavaş Kavanoz(2024); Meerow & Newell (2019); Ribeiro & Gonçalves, (2019); Ostadtaghizadeh vd. (2015) ve Datola (2023)'ten yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1'den görüldüğü üzere, kentsel direnç boyutları birbiriyle doğrudan ilişki içerisindedir. Örneğin yönetişel dirençliliği artırmaya yönelik herhangi bir girişimin/çylemin diğer boyutlar ve bir bütün olarak tüm kentsel sistem üzerinde de etkide bulunacağı belirtilmelidir.

Kentleri içsel ve dışsal şoklara karşı hazırlıklı bulundurarak insan ve kentsel varlık kaybını en aza indirmeyi hedefleyen direnç stratejisinin birtakım özelliklerinden söz etmek mümkündür. Bu özellikler Tablo 1'de özet bir biçimde verilmiştir.

Tablo 1. Kentsel Direnç Özellikleri

Özellik	Kısa Açıklama	Kaynak
Yedeklilik	Karşılaşılan şokların hizmet sunumunu etkilememesi için birden fazla kaynak ve/veya hizmet sağlayıcısını bilinçli bir şekilde geliştirmeyi ve hazırlıklı tutmayı içermektedir.	Zhang & Li (2018); Tuğaç (2019); Ribeiro & Gonçalves (2019); Datola (2023).
Sağlamlık	Kentsel şokları çok fazla kayıp vermeden atlatılabilmenin yanında eski duruma hızlıca dönebilme ifade etmektedir.	Tuğaç (2019); Datola (2023); Huang vd. (2021).
Çeşitlilik	Ekonomik, altyapı, kaynak tabanı ve yönetişel açıdan kentsel sistemlerin farklılaşmasını ve çeşitliliğini öne çıkarmaktadır.	Ribeiro & Gonçalves (2019); Leichenko (2011); Datola (2023).
Entegrasyon	Kentsel dirence ilişkin planlama ve uygulamalara kent yönetiminden sorumlu bütün örgütlerin ve diğer politika alanlarının dâhil edilmesinin yanında, iş birliği ve katılımcı süreçlere odaklanmaktadır.	Tuğaç (2019); Datola (2023); Büyüközkan vd. (2022).

Kapsayıcılık	Toplumun tüm kesimlerinin karar alma süreçlerine katılımının, altyapı ve hizmetlere erişiminin sağlanmasını belirtmektedir.	Datola (2023); Ribeiro & Gonçalves (2019); Tuğaç (2019); Cao (2023).
Eşitlik	Kentsel dirençliliğe yönelik politika ve uygulamaların sağladığı yararlar ile ortaya çıkardığı külfetlerin tüm kentlilere eşit bir şekilde bölüştürülmesini kapsamaktadır.	Meerow & Newell (2019); Datola (2023).
Döngüsellik	Kentsel dirençlilik politikasında, geribildirim mekanizmaları ile gelecekteki eylemleri yönlendirebilecek bir süreç tasarlamaktır.	Datola (2023); Labaka vd. (2019).
Yerellik	Kentsel hizmetlerin, kaynakların ve yönetim süreçlerinin mümkün olduğunca yerelleştirilmesini önermektedir.	Chelleri vd. (2015); Datola (2023).
Geribildirim	Kentsel direnç politikaları ile ilgili bilginin karar vericilere hızlı bir biçimde iletilmesini sağlayacak ve kentsel direnç boyutları arasında etkileşime imkân verecek mekanizmaların oluşturulmasını gerektirmektedir.	Li vd. (2021); Feofilovs & Romagnoli (2021).
Çevre	Ekosistemlerin ve çevresel varlıkların korunması noktasına vurgu yapmaktadır.	Datola (2023).
Şeffaflık	Bütün kentsel süreçlerin ve dirençlilik uygulamalarının açık ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi savunulmaktadır.	Agboola & Tunay (2023); Datola (2023); Sharifi (2020).
Esneklik	Kentsel direnç planlamasının gelişen koşullara ve yeni ihtiyaçlara göre uyarlanabilmesinin önünü açık tutmaktır.	Tuğaç (2019); Zhang & Wang (2023); Datola (2023).
İleri görüşlülük	Nüfus, ekonomi ve iklim gibi kentsel değişkinlerle ilgili geleceğe yönelik bilgilerin planlama ve karar alma süreçlerine entegrasyonu tavsiye edilmektedir.	Datola (2023).
Uyarlanabilir kapasite	Deneyimlerden öğrenme, değişiklikler karşısında esneklik ve uyum kapasitesine sahip olmaktır.	Ribeiro & Gonçalves (2019); Bossio vd. (2019).
Tahmin edilebilirlik	Kentsel sistemleri öngörülebilir ve güvenli yollarla kesintilere uğrayacak şekilde tasarlamaktır.	Datola (2023).
Verimlilik	Statik bir kentsel sistemin işleyişi ile dinamik bir sistemin işleyişi arasındaki pozitif yönlü ilişkileri ve operasyonel faaliyetlerde verimliliğin artırılmasını vurgulamaktadır.	Datola (2023); Ribeiro & Gonçalves (2019).
Kaynaklara sahip olma	Yeterli düzeyde kaynaklara sahip olan kentsel sistemlerin şoklarla karşılaştığında temel hizmetleri sunma ve işlevselliği yeniden sağlama amacına hizmet etmektedir.	Tuğaç (2019);

Yansıtıcılık/ reflektif	Kentsel sistemlerin adaptasyon ve değişimi mümkün kılacak, gelecekteki karar alma süreçlerini yönlendirebilecek, geçmiş deneyimlerden ders çıkararak öğrenme ve uygulama süreçlerini içermektedir.	Meerow & Newell (2019); Datola (2023).
Bağlantılılık	Kentsel sistemlerin birbirini desteklemesi ve karşılıklı etkileşim için birbirine bağlı olması gerekmektedir.	Ribeiro & Gonçalves (2019); Datola (2023); Dehghani vd. (2022).
Bağımsızlık	Herhangi bir şokla karşılaşılması durumunda, dışarıdan yardım almadan fonksiyonlarını devam ettirebilme kapasitesini ön plana çıkarmaktadır.	Ribeiro & Gonçalves (2019); Datola (2023).
Yenilik	Kentsel sistem(ler) herhangi bir şokla karşılaştığında, ihtiyaçları karşılayabilecek alternatif çözümler bulabilme becerisi olarak görülmektedir.	Shi vd. (2023); Datola (2023); Kapucu vd. (2024); Ribeiro & Gonçalves (2019).

Kentsel dirençliliğin boyutları ve özellikleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, direnç stratejisinin kısa ve uzun vadeli bakış açılarını içermesi, tüm politika alanlarıyla entegre edilmesi ve afetlere karşı proaktif niteliğinin öne çıkarılması gerektiği vurgulanmalıdır.

3. Materyal ve Yöntem

On İkinci Kalkınma Planının dirençli kent yaklaşımını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Belge tarama olarak da nitelendirilebilen doküman analizinde, araştırma verileri, çeşitli dokümanların toplanması, incelenmesi, sorgulanması ve analiz edilmesi süreçleriyle elde edilmektedir (Sak vd., 2021). Doküman analizinde amaç, hâlihazırda mevcut olan elektronik ya da basılı kayıt ve evrak gibi materyallerin belirlenen araştırma hedefleri kapsamında sistematik bir şekilde incelenmesidir (Bowen, 2009; Sönmez vd., 2022). Doküman analizi kapsamında incelenebilecek belgeler çok çeşitli olabilmektedir. Kitaplar, broşürler, toplantı kayıt ve tutanakları, memorandumlar, haritalar, gazeteler, kurumsal raporlar ve kamusal evraklar incelenebilecek belgelere örnek olarak gösterilebilir (Morgan, 2022). Doküman analizinde incelenen belgeler, konunun arka planı ve bağlamı, tamamlayıcı verileri, değişim ve gelişimin izlenmesi için bir araç ve varsa başka kaynakların doğrulanmasını sağlayabilmektedir (Bowen, 2009). Doküman analizinde incelenecek belge(ler), önceden hazırlanmış araştırma soruları ekseninde değerlendirilmekte ve belirlenen bağlamla ilgili veriler oluşturulmaktadır (Sankofa, 2023). Dolayısıyla bu çalışmada doküman analizinin tercih

edilmesinin temel nedeni, On İkinci Kalkınma Planının kentsel direnç yaklaşımını açıklamaya elverişli veriler ortaya koyulmasına imkân sağlamasıdır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin kentleşme politikalarını yönlendiren temel metinlerden biri olan On İkinci Kalkınma Planı kentsel direnç bağlamında incelenmiştir. 1963 yılında başlayan planlı kalkınma döneminde hazırlanan kalkınma planları, kapsadığı dönemin sosyal, siyasal ve iktisadi koşullarına göre, değişen hedef, politika ve ilkeler belirleyerek kamu kesimi için bağlayıcı, özel sektör için ise teşvik edici düzenlemeler içermektedir (Çelik & Çetiner, 2019; Bayraktutan & Bıdırdı, 2015; Batuhan & Kodaz, 2020). Planlı kalkınma dönemiyle beraber, sosyal ve ekonomik gelişmenin kritik bir unsuru olan kentleşme konusuna planlarda yer verilmeye başlanmıştır. On İkinci Kalkınma Planından önceki planlarda, kentleşmenin yol açtığı sorunlar, bölgeler arası gelişmişlik farkı, nüfusun ülke geneline dengeli bir şekilde yayılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, altyapının modernize edilmesi, imar planları ve kentsel dönüşüm gibi alanlara ilişkin hedef, ilke ve politikalara yer verilmiştir (Batuhan & Kodaz, 2020; Polat, 2016; Yüceyılmaz & Yüceyılmaz, 2018). Görüldüğü üzere, kalkınma planları Türkiye'nin kentleşme sürecinin anlaşılabilmesi ve politika önceliklerinin neler olduğunun ortaya koyulabilmesi açısından başvurulabilecek temel metinler arasında yer almaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada, hâlihazırda yürürlükte bulunan ve 2024-2028 arası dönemi kapsayan On İkinci Kalkınma Planı incelenmiştir. Çalışmanın sadece bu plan ekseninde yapılmasının nedenleri ise, i) 6 Şubat Depremleri, kalkınma planlarındaki kentleşme politikaları üzerinde nasıl bir etki yaratmıştır sorusuna cevap vermek ve ii) kentsel dirence ilişkin güncel bakış açısının nasıl olduğunun tespit edilmek istenmesidir.

Belirlenen çalışma amacı, yöntemi ve kapsamı doğrultusunda On İkinci Kalkınma Planı aşağıda sıralanan araştırma soruları ekseninde incelenmiştir.

AS1: Planda, kentsel direnç konusu vurgulanmış mıdır?

AS2: Planda, dirençli kentlere neden ihtiyaç duyulduğunu açıklayabilecek ifadeler var mıdır?

AS3: Planda, dirençli kentler hangi boyutlar ekseninde ele alınmıştır?

AS4: Planda, kentsel dirençlilik özelliklerinden hangilerine yer verilmiştir?

AS5: Planda, kentsel dirençliliğin sağlanabilmesi adına hangi politika ve stratejiler öngörülmektedir?

AS6: Planda, dirençli kentler ile diğer politika alanları arasında herhangi bir bağ kurulmuş mudur?

AS7: Planda, kentsel direnç hangi temalarla ilişkilendirilmektedir?

Araştırma soruları belirlendikten sonra, On İkinci Kalkınma Planının sistematik bir şekilde incelenebilmesi için kodlama cetveli oluşturulmuştur. Ardından araştırma soruları ekseninde plan metni okunmaya başlanmış ve tespit edilen noktalar kodlama cetveline işlenerek veriler toplanmıştır.

4. Bulgular

31.10.2023 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca onaylanan On İkinci Kalkınma Planı, “istikrarlı büyüme, güçlü ekonomi”, “yeşil ve dijital dönüşümle rekabetçi üretim”, “nitelikli insan, güçlü aile, sağlıklı toplum”, “afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre²” ve “adaleti esas alan demokratik iyi yönetim” olmak üzere beş ana eksen oluşturulmaktadır (T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023b). Bu eksenlerden “afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre” başlığı kentsel dirençlilik ile doğrudan ilgili birçok amaç, hedef, ilke, strateji ve politika içermektedir. Diğer dört eksen de yer alan ana başlıkların içeriğinde de kentsel dirençlilik ile ilgili pek çok unsur bulmak mümkündür. Bunlara ilave olarak, planın “vizyonu, temel amaç ve ilkeleri” ile “küresel gelişmeler ve eğilimler” başlıklarının içeriğinde genel olarak direnç, özel olarak da kentsel direnç stratejisi ile ilişkili ifadelerle sıklıkla yer verilmiştir.

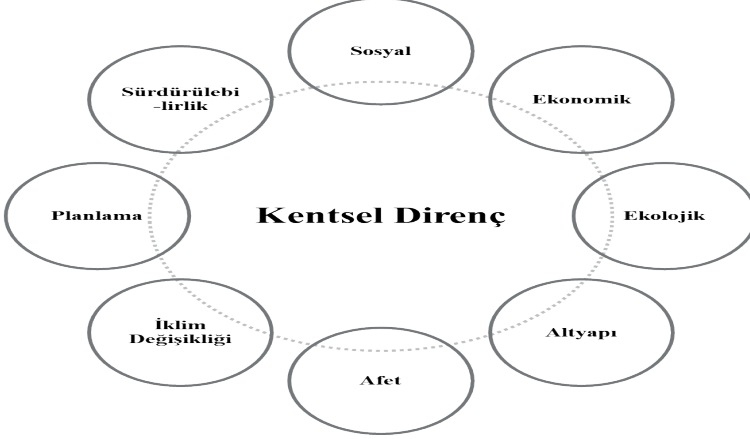
Planın vizyonu “Türkiye Yüzyılında çevreye duyarlı, *afetlere dayanıklı*, ileri teknolojiye dayalı yüksek katma değer üreten, geliri adil paylaşan, istikrarlı, güçlü ve müreffeh bir Türkiye’dir.” şeklinde ortaya koyulmuştur (Md. 285). Ayrıca “afetlere dirençli yaşam alanları ve medeniyet temelli akıllı, sürdürülebilir *şehirler*³” inşa edilmesi temel bir hedef olarak belirlenmiştir (Md. 287).

Planın 153. maddesinde iklim değişikliği ve afet kaynaklı risklerin kentsel dirençliliğin artırılmasını gerekliliğinin önemini vurgulamaktadır. 290. maddesinde ise, afet ve diğer risk faktörlerine karşı dirençli yaşam alanları ve sürdürülebilir çevrenin öncelikli konular olacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, planın kentsel dirençliliğe önem vermesinin temel nedenlerini; i) başta afetler olmak üzere diğer risk faktörleri gözetilerek yaşam alanlarının oluşturulması, ii) iklim değişikliği ve diğer çevre sorunlarının etkileriyle mücadele edilmesi ve iii) sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda kırılganlıkların azaltılması, şeklinde ortaya koymak mümkündür.

2 Plan metnindeki tüm vurgular yazara aittir.

3 On İkinci Kalkınma Planı metninde bazen “kent” bazen de “şehir” kavramı kullanılmıştır. Bu çalışmada plan metninde kullanılan kavramlarla uyumun sağlanabilmesi adına, plan metnindeki kavramsal çerçeveye tercih edilmiştir.

Kentsel dirençliliğin sosyal, ekonomik, ekolojik, altyapı, afet, planlama, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik boyutlarının planda öne çıktığı ifade edilmektedir. Şekil 2’de On İkinci Kalkınma Planının kentsel dirençlilik boyutları sunulmuştur.

Şekil 2. On İkinci Kalkınma Planında Kentsel Dirençlilik Boyutları

Şekil 2’ye göre, planın kentsel dirençlilik boyutları noktasında oldukça geniş bir perspektifi yansıttığı ileri sürülebilmektedir. Bununla beraber, söz konusu boyutların güncel dirençlilik literatüründe sıklıkla vurgulanan “altyapı”, “afetler”, “iklim değişikliği”, “ekoloji”, “sosyal”, “sürdürülebilirlik”, “ekonomik”, “planlama (yönetsel)” (Meerow & Newell, 2019; Masnavi vd., 2019; Sezgin Hatipoğlu & Ersavaş Kavanoz, 2024; Ostadtaghizadeh vd., 2015; Zhang & Wang, 2023; Wu vd., 2024; Datola, 2023; Jiao vd., 2023; Ribeiro & Gonçalves, 2019; Meerow vd., 2016; Shi vd., 2023) boyutlarıyla uyum sergilediği dikkat çeken bir unsurdur. Bu bağlamda, planın güncel gelişmeleri ulusal düzeye taşımaya çalışan bir bakış açısına sahip olduğu ileri sürülebilecek bir husustur. Örneğin planın “küresel gelişmeler ve eğilimler” başlığı altında yer verilen 30., 91., 95., 137., 153., 156. ve 205. maddelerinde kentsel direnç, iklim değişikliği, dirençli sosyoekonomik ve ekolojik sistem ve afet riskleri gibi alanlara vurgu yapılmıştır.

Planda taşkın, kuraklık (Md. 833.4), deprem (Md. 837.7; Md. 849), heyelan, sel ve çığ (Md. 500.3) gibi spesifik şoklarla mücadeleye yönelik politikalar benimsendiği görülmektedir. Ayrıca planın 822.-827. Maddeleri dikkatle incelendiğinde, iklim değişikliği, nüfus artışı, çevre ve yaşam kalitesi, biyolojik çeşitlilik kaybı ile hızlı ve plansız kentleşme gibi kentsel dirençlilikle yakından ilişki politika alanları doğrudan ele alınmıştır. Bu bağlamda planın kentsel dirençlilik bakış açısında, hem belirli şoklara yönelik mücadele

politikalarını öne çıkaran özel dirençlilik, hem de potansiyel risk ve tehlike faktörlerine yanıt veren genel dirençlilik yaklaşımlarını (Sobhaninia vd., 2024; Masnavi vd., 2019) yansıttığı söylenebilir.

Yukarıda On İkinci Kalkınma Planının kentsel dirençlilikle ilgili yaklaşımına ana hatlarıyla bakılmaya çalışılmıştır. Planın beş ana ekseninden biri olan “afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre” başlığı altında kentsel dirençlilikle ilgili birçok amaç, hedef, ilke, strateji ve politika yer almaktadır. Şekil 3’te planın ilgili eksenini altında ele yer verilen temalar sunulmuştur.

Şekil 3. On İkinci Kalkınma Planında Kentsel Dirençlilik Temaları

Şekil 3’te sunulan temaların içeri incelendiğinde, kentsel dirençlilikle ilgili çok sayıda düzenleme yapılacağına ilişkin hedefler ve stratejilere ulaşmak mümkündür. Tablo 2’de On İkinci Kalkınma Planının kentsel dirençlilikle ilgili maddelerine özet bir şekilde yer verilmiştir.

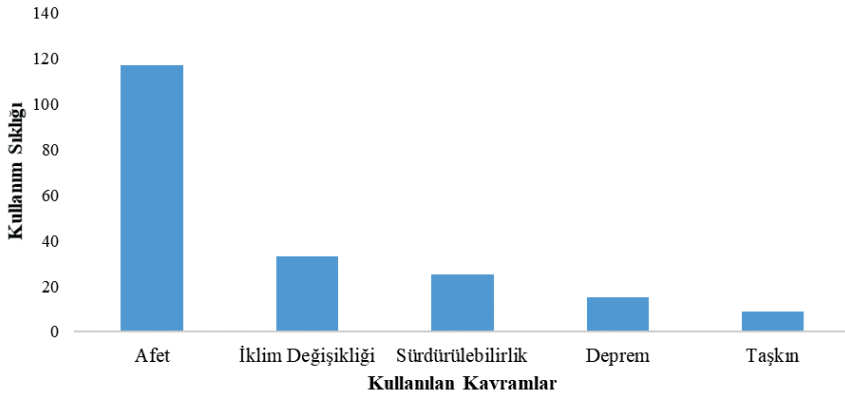
Tablo 2. On İkinci Kalkınma Planının Kentsel Dirençlilikle İlgili Maddeleri

Kentsel Dirençlilik Teması	Madde No	Amaç, Hedef, Politika, Strateji, İlke
Afet Yönetimi	828	“Yerleşim yerlerinin ve toplumun afetlere karşı dirençliliğinin artırılması, afet risk ve zararlarının azaltılarak can ve mal kayıplarının asgari düzeye indirilmesi, afet yönetiminin tüm süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, toplumun ve tüm kuruluşların afet farkındalığının artırılması temel amaçtır.”
	829	“Ülke genelinde, bölgelerin sosyoekonomik ve fiziksel özellikleri dikkate alınarak tüm afet tehlike türlerine göre önceliklendirme yapılacak, afet risk ve zararlarını azaltıcı çalışmalar yürütülecektir.”
	830.6	“Afet yönetimi alanında uluslararası işbirlikleri artırılacaktır.”
	831	“Afet yönetiminde etkinliği artırmak üzere veri üretimi ve kurumlar arası paylaşımı iyileştirilerek afet yönetimi bilişim altyapısı ve karar destek sistemleri geliştirilmeye devam edilecektir.”
	831.3	“Afet anında tüm kaynakları etkin bir şekilde yönetebilen ve coğrafi bilgi sistemi temelli karar destek mekanizması geliştirilecek ve güncelliği sağlanacaktır.”
	832	“Mevcut ve yeni yapılacak olan tüm alt ve üst yapıların afetlere karşı dirençliliği sağlanacaktır.”
	833	“İklim değişikliğiyle ilgili afet tehlikelerine karşı toplumsal dirençlilik artırılarak uyum kapasitesi güçlendirilecektir.”
	834	“Afet ve acil durumlara müdahale kapasitesi artırılarak her türlü afete ve acil duruma hızlı, etkili ve kapsamlı bir müdahale yapılması sağlanacaktır.”
	835	“Afet sonrasında yapılacak iyileştirme çalışmaları için kapasite güçlendirilecektir.”
	839	“Afet ve acil durumlara ilişkin toplumsal farkındalık artırılacak ve gönüllülük sistemi geliştirilecektir.”
840	“Afet risklerinin azaltılması ve afet sonrası müdahalenin daha hızlı ve etkin yapılmasını sağlayacak yeni teknik ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik Ar-Ge çalışmaları artırılacaktır.”	
Kentsel Dönüşüm	842	“Afet tehlikesi ve riski altındaki alanlar ile bu alanların dışındaki riskli yapıların sağlıklı ve güvenli yaşamayı esas alacak şekilde dönüştürülmesine yönelik uygulamaları etkinleştirmek ve yaygınlaştırmak temel amaçtır.”
	844	“Kentsel dönüşüm alanlarının önceliklendirilmesine ilişkin afet ve iklim tehlikeleri, toplumsal ve ekonomik güçlükler, yapı stoku niteliği ve risk analizlerini dikkate alan bir değerlendirme sistemi geliştirilecektir.”
	846	“Kentsel dönüşüm projeleriyle, sosyal yapının ihtiyaçlarına ve sürdürülebilir şehirleşme özelliklerine uygun ve afetlere karşı dirençli yerleşim alanları oluşturulacaktır.”

Şehirleşme	850	“İklim değişikliği ve afetlere karşı dirençli, tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu nitelikli yerleşim alanlarına sahip, herkes için erişilebilir kentsel hizmetler sunulan, yaşam kalitesi yüksek, yeşil ve dijital teknolojilere dayalı akıllı, güvenli, sürdürülebilir şehir ve yerleşimler oluşturmak temel amaçtır.”
	851	“Şehirlerin planlamasında iklim değişikliği ve afetlere karşı dirençliliğin sağlanması, coğrafi özellikler ile kültürel ve doğal değerlerin gözetilmesi esas alınacak, başta yeşil alanlar olmak üzere kamusal alanların erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkesi çerçevesinde oluşturulması ve korunması sağlanacaktır.”
	851.3	“Kentsel dirençliliği artırmaya yönelik analizler kullanılarak sakinin önlem ve risk azaltmaya ilişkin çalışmalar yürütülecektir.”
	853.2	“Her şehrin özgün karakterini, medeniyet birikimini gözetilen insan odaklı, akıllı, yeşil, güvenli, iklim dirençli ve kimlikli şehir öğelerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.”
	860.2	“Kent sorunlarına yönelik yaygınlaştırılabilir yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi için kentsel hizmetlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı artırılacak, özellikle afete dirençli şehirleşmenin sağlanmasına yönelik mekânsal analiz altyapısı güçlendirilerek Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi geliştirilecektir.”
Konut	861	“Sürdürülebilir kentsel çevre için konut planlaması ve yönetiminin bütüncül olarak ele alınması ve veriye dayalı etkin işleyen konut piyasasında barınma hakkı çerçevesinde başta dar gelirli olmak üzere herkesin ekonomik olarak karşılanabilir, enerji verimli, dirençli, güvenli ve sağlıklı konutlara erişiminin sağlanması temel amaçtır.”
	862	“Arz ve talep dengesi gözetilerek herkesin güvenli, dirençli, ekonomik olarak karşılanabilir konutlara erişimi artırılacaktır.”
	863	“Afetler sonucunda ortaya çıkan konut ihtiyacının karşılanmasında bütüncül, adil, maliyet etkin, şeffaflığı ve hesap verebilirliği esas alan çözümler geliştirilecektir.”
Çevrenin Korunması	864	“Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) doğrultusunda iklim değişikliğinin etkilerine karşı dirençli ve düşük karbonlu bir ekonomiye geçişin sağlanması, sosyal adalet anlayışıyla çevre ile doğal kaynakların korunması ve yönetilmesi, toplumun çevreye karşı duyarlılığı ve bilincinin artırılması temel amaçtır.”
	872.4	“Tabrip olmuş ekosistemlerin iyileştirilmesine yönelik çabalar artırılacaktır.”
	876.2	“İklim değişikliğinin biyolojik çeşitlilik, ekosistem hizmetleri ve arazi tabiri üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi için araştırma, izleme ve değerlendirme faaliyetleri sürdürülecektir.”

Kentsel Altyapı	877	“İklim değişikliğinin su kaynaklarına etkileri tespit edilecek ve iklim değişikliğine uyum sağlanmasına yönelik faaliyetler yürütülecektir.”
	886	“Kentiçi ulaşım sistemlerinin afetlere karşı dirençli olması sağlanacaktır.”
	886.1	“Afet ve acil durumlarda kullanılacak tahliye koridoru niteliğindeki güzergâhların yeniden ele alınarak kentiçi ulaşım sistemlerinin beklenmedik hizmet kesintilerine sebep olacak afet risklerine karşı dirençli hale getirilmesi sağlanacaktır.”
	886.2	“Deniz seviyesinde yükselme, fırtına ve taşkınlara yönelik denize kıyısı olan kentlerde ulaşım planlaması ve sistemleri gözden geçirilecektir.”
Bölgesel Gelişme	887	“Bölgelerin potansiyellerinin harekete geçirilmesi, kendilerine özgü imkân ve kabiliyetlerinin yenilik temelinde geliştirilmesi, bölge dirençliliklerinin artırılması ve afet sonrası ekonomik ve sosyal iyileşmenin sağlanması yoluyla ülkemizin dengeli kalkınmasına azami katkının sağlanması ile bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması temel amaçtır.”
	894	“Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen illerin sosyoekonomik kalkınmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.”
Kırsal Kalkınma	899	“Kırsal çevrenin iyileştirilmesine ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapılacak ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği sağlanacaktır.”
	899.3	“Kır ve kentin eşgüdümünü sağlayacak her türlü altyapı iyileştirme çalışmalarında çevresel etkiler gözetilecek, emisyonu azaltıcı alternatiflere ve teknolojik yeniliklere öncelik verilecektir.”

Tablo 2 incelendiğinde, On İkinci Kalkınma Planının kentsel direnç yaklaşımının sağlamlık, entegrasyon, kapsayıcılık, yedeklilik, çevre, şeffaflık, verimlilik, bağlantılılık ve yenilik (Agboola & Tunay, 2023; Büyüközkan vd., 2022; Cao, 2023; Datola, 2023; Dehghani vd., 2022; Huang vd., 2021; Kapucu vd., 2024; Ribeiro & Gonçalves, 2019; Sharifi, 2020; Shi vd., 2023; Tuğaç, 2019; Zhang & Li, 2018) özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Ayrıca planın dirençliliğin kapsamı noktasında, kır-kent-bölge özelinde bütüncül bir bakış bakıcısına sahip olduğu da ifade edilmelidir. Bir başka deyişle, plan kentsel dirençliliği sadece kent özelinde değil, kır ve bölge düzeyinde de ele alarak konuya geniş bir perspektiften bakmaktadır. Bunlara ilave olarak, planın iklim değişikliğine ve afetlere dirençli kentsel ve toplumsal yapılar inşa etme amacına yönelik politikalara ve stratejilere ağırlık verildiği görülmektedir. Planın birçok yerinde iklim değişikliği, afetlere direnç, deprem ve sürdürülebilirlik kavramlarına sıklıkla vurgu yapılması bu durumu doğrulayabilecek niteliktedir. Şekil 4’te planın “afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre” başlığı altında sıklıkla vurgulanan kavramların kullanım sıklığı verilmiştir.

Şekil 4. Kentsel Dirençle İlgili Kavramların Kullanım Sıklığı

Şekil 4 göz önünde bulundurulduğunda, planda en sık kullanılan iki kavramın sırasıyla afet ve iklim değişikliği olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeninin Türkiye’de yaşanan 6 Şubat Depremleri ve etkisini giderek artıran iklim değişikliğinin yol açacağı tahmin edilen risk faktörlerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Dünya genelinde yaşanan kentleşme süreci, bir yandan ekonomik ve sosyal gelişimi beraberinde getirmiş, öte yandan nüfusun ve iktisadi etkinliklerin yoğunlaşmasına bağlı olarak trafik, ulaşım, güvenlik, atık kirliliği, gıda ve su yetersizliği, altyapı ve barınma gibi sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kentleşmeden kaynaklı sorunların yanında, etkisi ve şiddeti artış gösteren doğal afetler, kentsel sistemler üzerinde büyük hasarlar oluşturmuştur. Bu bağlamda günümüz kentleri, hem kentleşmeden hem de doğal afetlerden kaynaklı çoklu ve karmaşık risklerle karşı karşıya gelmektedir. Söz konusu risklerin ve tehditlerin kentsel sistemler üzerindeki etkilerinin azaltılabilmesi kentlerin dirençliliği konusunu gündeme getirmiştir. Kentlerin karşılaştığı risklere/tehditlere/şoklara yanıt verme, uyum sağlama, fonksiyonlarını devam ettirme ve büyüme kapasitelerini ifade eden kentsel direnç politikaları oluşturulmaya başlanmıştır.

Fiziksel, sosyal, coğrafi, ekonomik ve doğal özellikleri nedeniyle deprem, toprak kayması, taşkın, sel, heyelan, çığ, orman yangınları, iklim değişikliği, çevre kirlilikleri, işsizlik, plansız kentleşme ve güvenlik gibi risklerle ve şoklarla sıkça karşılaşılan Türkiye’de, kentsel direncin sağlanmasının bir zorunluluk olduğu ifade edilmelidir. Türkiye’de kentleşme politikalarına yön veren

temel belgeler arasında bulunan kalkınma planlarında, ekonomik ve sosyal gelişimin önemli bileşenlerinden biri olan kentleşme ile ilgili amaç, hedef, strateji ve ilkelere de yer verilmektedir. Bir başka ifadeyle kentsel direncin sağlanmasına yönelik ihtiyaç kalkınma planlarına da yansımış durumdadır.

2024-2028 dönemini kapsayan On İkinci Kalkınma Planında, giderek artan afet riski, 6 Şubat Depremleri, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik sorunlarının çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla genel olarak direnç, özel olarak da kentsel dirençlilik konusuna detaylıca yer verilmiştir.

On İkinci Kalkınma Planının doküman analizi yöntemiyle incelenmesinde, başta depremler olmak üzere doğal afetler ve iklim değişikliği risklerine sıklıkla yapılan yoğun vurgu dikkat çekmiştir. Bu riskler karşısında dirençliliğin sağlanmasına yönelik politikalara değinen planın, “afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre” başlığı ile kentsel dirençliliğe ayrı bir önem verdiği belirtilmelidir. Ayrıca planın kentsel dirençliliği, ekonomik, sosyal, altyapı, ekolojik, planlama, afet, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik boyutları ekseninde şekillendirdiği ifade edilmelidir. Planın kentsel dirence yönelik bakış açısının entegrasyon, yedekli olma, şeffaflık, verimlilik, yenilik ve sağlık özelliklerine de sahip olduğu söylenmelidir.

Afetlere karşı kentsel dirençliliğin sağlanabilmesi adına plan; toplumsal bilincin artırılmasına yönelik farkındalık çalışmaları, risk haritalarının oluşturulması, mekânsal plânlamada potansiyel tehlikelerin dikkate alınması, kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon, coğrafi bilgi sistemleri gibi yenilikçi uygulamalardan yararlanılması ve şoklara hızlı yanıt verme kapasitesinin artırılmasına yönelik politikalar sunmuştur. Plan kentsel dönüşümün afet risklerine ve iklim değişikliği etkilerine, ekonomik ve sosyal direncin artırılmasını sağlayacak uygulamalar doğrultusunda gerçekleştirilmesini vurgulamıştır.

On İkinci Kalkınma Planı, kentlerin afet risklerine ve iklim değişikliği etkilerine dirençli, güvenli, yaşam kalitesi yüksek, kentsel hizmetlere erişilebilirlik noktasında kapsayıcı, yeşil ve dijital teknolojilere uyumlu olmalarını hedeflemektedir. Bununla beraber, planlamada merkezi yönetim ve mahalli idareler arasındaki iş birliğinin yanında vatandaş katılımının artırılması da istenmektedir. İlaveten planda, güvenli, sağlıklı, ekonomik, afetlere dirençli, bütüncül, adil, şeffaf ve maliyet etkinliğini dikkate alan bir konut politikasının geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Ekosistemler üzerindeki iklim değişikliği etkilerinin azaltılmasına, düşük karbon ekonomisine geçişin sağlanmasına ve çevrenin korunmasında bilinç artırıcı faaliyetler gerçekleştirilmesine yönelik politika önerileri, On

İkinci Kalkınma Planının kentsel dirençlilik ve sürdürülebilirlik arasındaki bağlantılarına örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Planda, iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ve afetlere dirençli ulaşım ve altyapı sistemlerinin inşa edilmesine yönelik hedefler, kentsel dirençlilik politikaları arasında yer almaktadır. Ayrıca, planın kentsel dirençliliğin sağlanmasında kır ve bölge ayrımını da dikkate alarak politikalar önerdiği dikkatlerden kaçmaması gereken önemli bir husustur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, On İkinci Kalkınma Planının kentsel dirençlilik yaklaşımının tüm sektörleri ve paydaşları kapsayan, genel ve özel dirençlilik anlayışını politikalara yansıtan, çok boyutlu ve bütüncül bir anlayışa dayandığı belirtilmelidir. Planın hâlâ yürürlükte olması nedeniyle öngörülen politikaların başarıya ulaşmış ulaşmadığını değerlendirmek çok mümkün değildir. İlerleyen yıllarda ilgili kalkınma planının ne ölçüde başarılı olduğunu belirlemeye yönelik araştırmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca bu çalışmada, doküman analizi yöntemiyle tespit edilen veri ve bulguların, farklı araştırma teknikleriyle zenginleştirilmesi gerektiği belirtilmelidir. Farklı araştırma yöntem ve teknikleriyle bu çalışmanın verileri ve bulgularından daha farklı sonuçların tespit edilebileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Kaynakça

- Abraham, K., Abdelwahab, M. & Abo-Zahhad, M. (2024). Classification and detection of natural disasters using machine learning and deep learning techniques: A review. *Earth Science Informatics*, 17, 869-891. <https://doi.org/10.1007/s12145-023-01205-2>
- Agboola, O. P. & Tunay, M. (2023). Urban resilience in the digital age: The influence of Information-Communication Technology for sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 428. Article number: 139304. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.139304>
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Anelli, D., Tajani, F. & Ranieri, R. (2022). Urban resilience against natural disasters: Mapping the risk with an innovative indicators-based assessment approach. *Journal of Cleaner Production*, 371. Article number: 133496. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.133496>
- Batuhan, T. & Kodaz, İ. (2020). On Birinci Kalkınma Planında kentleşme ve çevre politikaları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 6(11), 75-94.
- Bayraktutan, Y. & Bıdırdı, H. (2015). Türkiye’de teknolojiye dair politika perspektifi ve kalkınma planları. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 37-55.
- Borghet, R. V. & Barbera, M. P. (2023). How urban spatial expansion influences CO2 emissions in Latin American countries. *Cities*, 139, Article number: 104389. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104389>
- Bossio, F., Ford, J. & Labbé, D. (2019). Adaptive capacity in urban areas of developing countries. *Climatic Change* 157, 279-297. <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02534-2>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Büyüközkan, G., Ilıcak, Ö. & Feyzioğlu, O. (2022). A review of urban resilience literature. *Sustainable Cities and Society*, 77. Article number: 103579. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103579>
- Cansever, İ. H. & Cansever, N. (2023). Covid-19 sürecinde kentsel direnç oluşturma yolunda İl Hıfzısıhha Kurulları: Isparta örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 633-650. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.1213362>
- Cao, H. (2023). Urban resilience: Concept, influencing factors and improvement. *Frontiers in Business, Economics and Management*, 9(1), 343-346.
- Chelleri, L., Schuetze, T. & Salvati, L. (2015). Integrating resilience with urban sustainability in neglected neighborhoods: Challenges and opportunities of transitioning to decentralized water management in Mexi-

- co City. *Habitat International*, 48, 122-130. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2015.03.016>
- Çamaş, T. & Turan, M. (2023). Afet yönetiminde yeni bir model: Türkiye Ulusal Risk Kalkımı modeli. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 238-261.
- Çelik, O. & Çetiner, S. (2019). Türkiye ekonomisinde kalkınma planları ve kalkınma planlarındaki söylem değişiklikleri. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2(3), 121-131.
- Datola, G. (2023). Implementing urban resilience in urban planning: A comprehensive framework for urban resilience evaluation. *Sustainable Cities and Society*, 98. Article number: 104821. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2023.104821>
- Deb, A. & Sultana, H. (2023). Urban resilience: Assessment of performance and science mapping from a climate change perspective. *Sustainable Environment*, 10(1). Article number: 2388936. <https://doi.org/10.1080/27658511.2024.2388936>
- Dehghani, A., Alidadi, M. & Sharifi, A. (2022). Compact development policy and urban resilience: A critical review. *Sustainability*, 14(19). Article number: 11798. <https://doi.org/10.3390/su141911798>
- Ersavaş Kavanoz, S. (2020). “Kentsel direnç” kavramı üzerine. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 5-24.
- Ertürk, H. & Sam, N. (2016). *Kent ekonomisi* (5. Baskı). Ekin Yayınevi.
- Feofilovs, M. & Romagnoli, F. (2021). Dynamic assessment of urban resilience to natural hazards. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 62. Article number: 102328. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102328>
- Glaeser, E. (2022). Urban resilience. *Urban Studies*, 59(1), 3-35. <https://doi.org/10.1177/00420980211052230>
- Harrison, C. G. & Williams, P. R. (2016). A systems approach to natural disaster resilience. *Simulation Modelling Practice and Theory*, 65, 11-31. <https://doi.org/10.1016/j.simpat.2016.02.008>
- Huang, G., Li, D., Zhu, X. & Zhu, J. (2021). Influencing factors and their influencing mechanisms on urban resilience in China. *Sustainable Cities and Society*, 74. Article number: 103210. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103210>
- Jiao, L., Wang, L., Lu, H., Yan, Y., Zhang, Y. & Wu, Y. (2023). An assessment model for urban resilience based on the pressure-state-response framework and BP-GA neural network. *Urban Climate*, 49. Article number: 101543. <https://doi.org/10.1016/j.uclim.2023.101543>
- Kapucu, N., Ge, Y., Rott, E. & Isgandar, H. (2024). Urban resilience: Multi-dimensional perspectives, challenges and prospects for future research. *Urban Governance*, 4(3), 162-179. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2024.09.00>

- Khan, U. (2023). Effects of oil consumption, urbanization, economic growth on greenhouse gas emissions: India via quantile approach. *International Journal of Energy Economics and Policy* 13(3), 171- 176. <https://doi.org/10.32479/ijeep.14225>
- Kılınçaslan, İ. (2010). *Kent ekonomisi*. Ninova Yayınları.
- Krichen, M., Abdalzaher, M. S., Elwekeil, M. & Fouda, M. M. (2024). Managing natural disasters: An analysis of technological advancements, opportunities, and challenges. *Internet of Things and Cyber-Physical Systems*, 4, 99-109. <https://doi.org/10.1016/j.iotcps.2023.09.002>
- Labaka, L., Maraña, P., Giménez, R. & Hernantes, J. (2019). Defining the roadmap towards city resilience. *Technological Forecasting and Social Change*, 146, 281-296. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.05.019>
- Leichenko, R. (2011). Climate change and urban resilience. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 3(3), 164-168. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2010.12.014>
- Li, G., Kou, C. & Wen, F. (2021). The dynamic development process of urban resilience: From the perspective of interaction and feedback. *Cities*, 114. Article number: 103206. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103206>
- Masnavi, M. R., Gharai, F. & Hajibandeh, M. (2019). Exploring urban resilience thinking for its application in urban planning: A review of literature. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 16, 567-582. <https://doi.org/10.1007/s13762-018-1860-2>
- Meerow, S. & Newell, J. P. (2019). Urban resilience for whom, what, when, where, and why?. *Urban Geography*, 40(3), 309-39. <https://doi.org/10.1080/02723638.2016.1206395>
- Meerow, S., Newell, J. P. & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38-49. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>
- Morgan, H. (2022). Conducting a qualitative document analysis. *The Qualitative Report*, 27(1), 64-77. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5044>
- Oran, F. Ç. (2022). İnform risk endeksine göre Türkiye ve komşularının incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(47), 205-220. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.1000359>
- Ostadtaghizadeh, A., Ardalan, A., Paton, D., Jabbari, H. & Khankeh, H. R. (2015). Community disaster resilience: A systematic review on assessment models and tools. *PLoS Currents*, 7, 1-15. <https://doi.org/10.1371/currents.dis.f224ef8efbdfcfd508dd0de4d8210ed>
- Özmen, B. & Özden, T. (2013). Türkiye'nin afet yönetim sistemine ilişkin eleştirel bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49, 1-28.

- Polat, T. (2016). Sürdürülebilir kentleşme politikaları ve Türkiye. *Journal of Turkish Studies*, 11(2), 1267-1300. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9366>
- Ribeiro, P. J. G. & Gonçalves, L. A. P. J. (2019). Urban resilience: A conceptual framework. *Sustainable Cities and Society*, 50. Article number: 101625. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101625>
- Rus, K., Kilar, V. & Koren, D. (2018). Resilience assessment of complex urban systems to natural disasters: A new literature review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 31, 311-330. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.05.015>
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sankofa, N. (2023). Critical method of document analysis, *International Journal of Social Research Methodology*, 26(6), 745-757. <https://doi.org/10.1080/13645579.2022.2113664>
- Sezgin Hatipoğlu, S. & Ersavaş Kavanoz, S. (2024). Kentsel dirençliliğin farklı boyutları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 67, 15-23. <https://doi.org/10.18070/erciyesuibd.1345818>
- Sharifi, A. (2020). Urban resilience assessment: Mapping knowledge structure and trends. *Sustainability*, 12(15). Article number: 5918. <https://doi.org/10.3390/su12155918>
- Shi, Y., Zhang, T. & Jiang, Y. (2023). Digital economy, technological innovation and urban resilience. *Sustainability*, 15(12). Article number: 9250. <https://doi.org/10.3390/su15129250>
- Sobhaninia, S., Samavati, S. & Aldrich, D. P. (2024). Designing for happiness, building for resilience: a systematic review of key factors for cities. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 16(1), 360-378. <https://doi.org/10.1080/19463138.2024.2412664>
- Sönmez, D., Kaleli Yılmaz, G. & Altun, M. (2022). Matematik okuryazarlığı üzerine yapılmış ve ulusal tez merkezinde yayınlanmış tezlerin doküman analizi. *Temel Eğitim Dergisi* 13, 13-31.
- T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023a). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaraş-ve-hatay-depremleri-raporu/> (Erişim Tarihi: 03/12/2024).
- T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023b). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-İkinci-Kalkınma-Planı_2024-2028_11122023.pdf (Erişim Tarihi: 03/12/2024).
- Tang, D., Li, J., Zhao, Z., Boamah, V. & Lansana, D. D. (2023). The influence of industrial structure transformation on urban resilience based on 110

- prefecture-level cities in the Yangtze River. *Sustainable Cities and Society*, 96. Article number: 104621. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2023.104621>
- Tuğaç, Ç. (2019). Kentsel dirençlilik perspektifinden yerel yönetimlerin görevleri ve sorumlulukları. *İdealkent*, 10(28), 984-1019. <https://doi.org/10.31198/idealkent.634144>
- Turok, I., Scheba, A. & Visagie, J. (2023). Rethinking urbanization and economic development: A synopsis. *Environment & Urbanization*, 35(2), 297-309. <https://doi.org/10.1177/09562478231193829>
- Wu, W., Wang, Z., Wu, K., Chen, Y., Wang, S. & Niu, X. (2024). Urban resilience framework: A network-based model to assess the physical system reaction and disaster prevention. *Environmental Impact Assessment Review*, 109. Article number: 107619. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2024.107619>
- Yüceyılmaz, A. A. & Yüceyılmaz, H. (2018). Bir politik-ekonomik evrimin kentsel kayıtları: Türkiye'nin tarihsel dönüşümünde kentleşme politikaları. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18, 98-114. <https://doi.org/10.25294/auibfd.463394>
- Zhang, J. & Wang, T. (2023). Urban resilience under the COVID-19 pandemic: A quantitative assessment framework based on system Dynamics. *Cities*, 136. Article number: 104265. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104265>
- Zhang, T., Sun, Y., Wang, R., Yang, Y., Yin, L., Li, L. & Zhang, B. (2024). A new framework for assessing and dealing with heat risk from an urban resilience perspective. *Journal of Cleaner Production*, 479. Article number: 144008. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.144008>
- Zhang, X. & Li, H. (2018). Urban resilience and urban sustainability: What we know and what do not know?. *Cities*, 72, 141-148. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.08.009>

